

האם התגלה אתר הקבורה הקדום ביותר בהיסטוריה האנושית?

בימים אלה מתחוללת סערה, שהגיעה עד לאתרי החדשות העולמיים, סביב שרידי אדם שהתגלו במערה בדרום אפריקה. האם הם באמת מוכיחים, כפי שטוענים חוקרי "נשיונל ג'יאוגרפיק", שבני אדם עסקו בטקסי קבורה כבר לפני 300 אלף שנה?

מימין: גולגולת שנמצאה במערת קפזה ליד נצרת. משמאל: מערת א־סח'ול. נמצאו שלדים במצב שלם צילומים: ויקיפדיה

ובכלל בוצעו על ידי בני אדם מודרניים (הומו סאפיינס), שנכנסו למערה עשרות אלפי שנים מאוחר יותר. לכל היותר ניתן לומר שבמערה יש עדויות לחלקי גוף שהתפרקו - קרסול פה, כף רגל שם - מבלי יכולת לשחזר את המנח המקורי שלהם. ודאי בלי הוכחה לסיי דורי קבורה מוכרים. מן הסתם, קנאת חוקרים משחקת כאן תפקיד לא מבוטל ואם יוכחו טענותיו של ברגר, זו בהחלט תהיה מהפכה בכל מה שידענו על שימוש במערות לצרכי קבורה ועיטור.

לתת למוות מקום בנרטיב החיים

כך או כך, העניין הרב בממצאים מלמד עלינו, בני האדם המודרניים, יותר מאשר על קודמינו שהוטמנו או הובאו או הגיעו השד יודע איך אל מעמקי מערת הכוכב העולה. העי סוק האובססיבי במוות, החרדה מפניו והצורך לתת לו, למוות ולמת עצמו, מקום בנרטיב החיים, הם שמהדהים דים ממעמקי המערה או הבור הקדום. ובמידה מסוימת כך גם הדרישה המסוימת בהסכמים הקואליציוניים שחרדות יש בהם די והותר.

מאובני עצמות אדם במערה זו אינו חרש, החידוש הוא בקביעה של ברגר שמדובר בהטמנה מכוונת. חריטות שהתגלו על קירות המערה, בסמוך לעצמות, הן חלק מהסיפור ועל פי ברגר הן ליוו את מהלך הקבורה או הפרידה מהמתים. אלא לא היו הומו סאפיינס, אלא מיין אדם שנקרא "הומו גאלדי": נמוכי קומה, עם גפיים קצרות ומוח שגודלו שליש מזה שלנו. ובכל זאת הם עשו את מה שכלל הירוע עד היום, עשינו רק אנחנו. או לפחות זה מה שטוען ברגר, שקשה להאשים אותו בצניעות יתר. וכך גם לגבי האכסניה שמשלמת את שכרו, ושהפופולאריות אינה זרה לה.

"זה רגע הסטאר טרק שלנו", הכריז ברגר במשחק מלים ומונחים המתאימים לסנסציה עולמית. עמיתו - אנשי אקרמיה וחוקרים שהתמחותם מנהגי קבורה קדומים וחריטות סלע - קצת פחות נלהבים מעוצמת הרגע. "דומה שהנרטיב יותר חשוב מהעובדות", צוטט אחד מהם במאמר שפורסם בניו יורק טיימס. את מאובני העצמות ניתן להסיק ביר ככאלה שפשוט הונחו על קרקעית המערה (ללא שום כוונה ותכנון), והדי מויים או הסימונים על הקירות ייתכן

הסערה סביב הממצאים מהמערות בדרום אפריקה

עד היום לא נמצאה בשום מקום על פני כדור הארץ עדות מוקדמת יותר להטמנת מתים באופן שכזה - בור חפור, עמוק באדמה. רק שני סימני שאלה ידועים נתלו עד כה לקביעה זו. הראשון הוא אתר שזכה לכינוי "בור העצמות" בספרד, ובו התגלו לפחות 30 שלדים של בני אדם, ניאנדרטליים מוקדמים מאד, מלפני כ-430 אלף שנה. העצמות נמצאו בתחתית ארובה קרסי טית ונראה היה שמישהו הניח אותם שם או זרק אותם לשם מתוך כוונה כלשהי. אולי כוונת קבורה, לא בטוח. סימן השאלה השני מעורר בימים אלה סערה אקרמית שהגיעה עד לאתרי החדשות העולמיים. הסערה נסובה סביב ממצאים ממערת מערות בשם "Rising Star", בחלק הצפוני של דרום אפריקה.

לי ברגר, פאליאואנתרופולוג דרום אפריקאי, שעומד בראש משלחת של ה"נשיונל ג'יאוגרפיק" לחקר אותה מערכת תת קרקעית סבוכה, טוען שבני אדם הטמינו שם את מתייהם כבר לפני 300 אלף שנים. דבר קיומם של

על היחס למוות ועל האופן בו נפרדו החיים מהמתים בתרבויות קדומות. ממת, בעצם, המוות הפך לחלק חשוב כל כך בחיים? ממת דואגים להנצחת המת?

אתרי הקבורה הקדומים בעולם - בנצרת ובכרמל

עד לא מזמן קבורת מתים היתה רשום בלעדית על שמנו: הומו סאפיינס, כלומר האדם. ולא רק על שמנו, אלא גם בכתובתנו הנוכחית - ארץ ישראל. מערת קפזה, סמוך לעיר נצרת, ומערת א־סח'ול, בכרמל, הן אתרי הקבורה הקדומים ביותר בעולם בהם נמצאו שלדים במצב שלם ובתוך בורות מעשה ידי אדם.

בכל אחת מהמערות נמצאו יותר מעשרה נקברים, כולם הוגדרו כהומו סאפיינס קדום ותוארכו ללפני כ-100 אלף שנה. כמה מהנחשבים בחוקי רי התקופה הפליאוליתית טוענים שאלו הן העדויות מוקדמות ביותר בהיסטוריה האנושית לחיבור טקסי בין המתים לחיים. פעולה מובהקת של אבלות, כזו שלא הכרנו קודם ותלך ותתפתח משם ואילך.

רן ברקאי ואיל חלפון

רן ברקאי הוא פרופסור לארכיאולוגיה של תקופות פרהיסטוריות, חוקר ומלמד באוניברסיטת תל־אביב. איל חלפון הוא במאי, סופר ומוסמך לארכיאולוגיה. במדור ארכיאולוגיה המתחדש הם תרים אחר עקבות העולם הקדום, בישראל ובעולם, בהווה

אחד הסעיפים הפחות מוכרים במשא ומתן הקואליציוני האחד רון היה דרישת הסיעות החרדיות להבטיח לציבור אפשרות לקבורה באדמה. היינו, הטמנת יקרנו בבור חפור בקרקע ולא בגומחה באחד ממגרלי בתי העלמין, שבין ביקור לביקור שם נוספת להם עוד קומה או שתיים. קבורה באדמה נתפסת כסטנדרט, נורמה של חיים תקינים. חופרים, מורידים, מכסים ברגבי אדמה ומהדקים. מעפר באת ואל עפר תשוב.

לא תמיד זה היה ככה. וזה, כמובן, עדיין לא ככה בחלק גדול מהעולם, בו נפרדים מהמתים בטכנולוגיות שונות (שריפה היא המוכרת שביניהן). ובכל זאת, בכל הנוגע למחקר הארכיאולוגי - הטמנה היא שינוי משמעותי. לא שינוי טכני, אלא אלמנט מהותי בתולי דות האדם. גורם שיכול ללמד לא מעט